[א]משום חשד אשתו: **מתני'** [ב]מי שיש לו גינה לפנים מגינתו של חברו נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסים ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין ואינו מכנים לתוכה תגרין ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת [ג]והחיצון זורע את הדרך נתנו לו דרך מן הצד מדעת שניהן נכנס בשעה שהוא רוצה ויוצא בשעה שרוצה ומכנים לתוכה תגרין ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת [ד]זה וזה אינן רשאים לזורעה: **גמ'** א"ר יהודה אמר שמואל [ה]אמה בית השלחין אני מוכר לך נותן לו ב' אמות לתוכה ואמה מכאן ואמה מכאן לאגפיה [ו]אמה בית הקילון אני מוכר לך נותן לו אמה אחת לתוכה וחצי אמה מכאן וחצי אמה מכאן לאגפיה ואותן אגפיים מי זורעם רב יהודה אמר שמואל בעל השדה זורעם רב נחמן אמר שמואל [ז]בעל השדה נוטעם מאן דאמר זורעם כל שכן נוטעם ומ"ד נוטעם [ח]אבל זורעם לא חלחולי מחלחולי ואמר רב יהודה אמר שמואל [ט]אמת המים שכלו אגפיה מתקנה מאותה שדה בידוע שלא כלו אגפיה אלא באותה שדה מתקיף לה רב פפא ולימא ליה מייך אשפלוה לארעיך אלא אמר רב פפא [י]שעל מנת כן קבל עליו בעל השדה: **מתני'** [ג][כ]מי שהיתה דרך הרבים עוברת לתוך שדהו נטלה ונתן להם מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו [ל]דרך היחיד ד' אמות [ד][מ]דרך הרבים שש עשרה אמה [ה]דרך המלך אין לה שיעור [נ]דרך הקבר אין לה שיעור המעמד דייני צפורי אמרו [ו]בית ארבעה קבין: **גמ'** [ז]אמאי שלו לא הגיעו לינקוט [ח]פזרא וליתיב שמעת מינה לא עביד איניש דינא לנפשיה אפי' במקום פסידא אמר רב זביד משמיה דרבא גזירה שמא יתן להן דרך עקלתון רב משרשיא משמיה דרבא אמר בנותן להם דרך עקלתון

רב

משום חשד אשתו. אבל השתא דאינו יכול לשמור בלא בעל הבית לא יכנס לשם עד שיבא בעה"ב. אבל משום גניבה שלא יגנוב חפציו של בעה"ב לא חיישי' שהאשה משמרת את הבית: **מתני' מי שיש לו גינה כו'.** כגון יורשים או שותפין שחלקו ונתרצה אילון לפנימי לתת לו דרך באמצע שדהו: **נכנס בשעה כו'.** דכיון שהוא עושה לו היזק גדול שעובר באמצע שדהו הדבר ידוע שלא נתרצה לו ברווח אלא כמה שצריך לו הרבה: **תגרין.** לקנות מירקות גינתו: **ולא יכנס מתוכה לשדה אחרת.** כלומר לא יכנס בתוכה לכתחלה כשאין צריך לזו הגינה כלום אלא ליכנס דרך עליה לשדה אחרת שלו כדי לקצר את דרכו דדמי להכנסת תגרין שזה החיצון לא שיעבד לו דרך אלא לתקן גינתו[ח] ללקוט פירותיה אבל למידי דאינו צורך הגינה לא שיעבד לו: **והחיצון זורע את הדרך.** דכיון דבאמצע שדהו הוא אנן סהדי דלא מחל לו הדרך מכל וכל שלא יוכל לזרוע לשם: **מן הצד.** אינו נפסד כל כך דכיון דמדעת שניהן הוא אנן סהדי דמסתמא מחל לו את כל הדרך לגמרי להיות מיוחד להליכה ולא לזריעה: **וזה וזה אין רשאים לזרעה.** דכיון דמן הצד היא לגמרי ייחדוה להילוך גרידא: **גמ' אמת המים.** גדולה כדי להשקות בית השלחין אני מוכר לך צריך ליתן לו שתי אמות ברוחב שאם קצרה היא יחפור בקרקע וירחיבנה עד שתי אמות כדי שיבאו לכאן מים הרבה שזה שיעור להשקות בית השלחין וגם נותן לו אמה מן השדה מכאן ואמה מכאן משני גדותיו כדי לתקן מאותה קרקע אגפיה של אמת המים אם יפול. לישנא אחרינא אמה בית השלחין אני מוכר לך נותן לו שתי אמות לתוכה של שדה לתקן אגפיה אמה מכאן ואמה מכאן. כשם רבינו יעקב בר יקר ועיקר: **אמה בית הסילון.** והיכא דאמרי קילון ולהשקות בהמות ורחיצת בגדים וכלים הוא ואין גדול כל כך ונותן לו אמה אחת לתוכה להרחיבן עד אמה. ל"א נותן לו אמה אחת לשפתו לתוכה של קרקע מוכר כגון חצי אמה מכאן וחצי אמה מכאן ועיקר: **בעל שדה זורעם.** דדמי למתני' דאם שיעבד לו ליקח עפר מכאן אם יצטרך לא הפסידו לגמרי בכך מלזורען: **כ"ש נוטעם.** דאינו מקלקל האגפים שהשרשים מעמיקים הרבה ואין מזיקין את שפתו אבל הזרעים מתפשטים מיד בתוך השלשה וממחלחלין הקרקע מלמעלה בשפתו: **שכלו אגפיה.** שנפלו: **מאותה שדה.** הסמוכה לה: **אלא באותה שדה.** חוקה[ט] שנתפזר העפר של אגפיה לתוך אותה שדה אילך ואילך: **ולימא ליה.** בעל השדה מייך אשפלוה לארעך שגברו המים ושטפו אגפיהן: **אלא אמר רב פפא.** תריץ ולימא הכי שעל מנת כן כו' דסתם מוכר אמת המים גמר ומקנה ליה עפר שדהו לתקן אגפיה כשיכלו דמהיכן יביא לו עפר אם לא מאותה שדה ואע"פ שנתן לו כבר אמה מכאן ואמה מכאן לאגפיה כדאמרן לעיל כיון דכלו להו מתקנן עדיין מעפר השדה. מיהו להכי אהני לו מה שנותן לו מתחלה אמה מכאן ואמה מכאן לאגפיה דאין לו לבעל השדה לעשות שם שום תשמיש שיקלקל האגפים אלא נטיעה או זריעה אבל בנין או כל דבר שמכביד אין לו רשות לעשות שם אבל מן האמה ולפנים יעשה בתוך שלו מה שירצה: **מתני' מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו.** שהוחזקו לעבור שם מעולם או ע"י בעל השדה שנתן להם מתחלה את הדרך: **מה שנתן נתן ושלו.** שנטל עכשיו לא הגיעו והרי יש להם שני דרכים וטעם מפרש בגמ': **דרך היחיד.** המוכר לחבירו דרך בתוך שדהו צריך ליתן לו ד' אמות כרוחב עגלה: **ט"ז אמה.** כמס' שבת (דף צט.) נפקא לן מעגלות דמשכן: **דרך המלך אין לה שיעור.** כדמפרש בגמ' [ק:] שהמלך פורץ בתים וגדר מלפניו לעשות לו דרך ולא יטה ימין ושמאל. ובספרי בפרשת המלך [שופטים יז יט] נפקא לן מקראי. ונראה בעיני דמדכתב לבלתי רום לבבו מאחיו [דברים יז] קדריש גדלהו משל אחיו כדדרשינן נמי (הוריות דף ט.) והכהן הגדול מאחיו [ויקרא כא]: **דרך הקבר.** כשנושאין המת לקברו: **אין לו שיעור.** תקנת חכמים היא משום יקרא דשכבי כדאמרינן בגמרא [ק:] ואמרינן בכתובות (דף יז.) דצריכים ללוותו הרבה בני אדם שיחזיקו מלא כל הדרך מאבולא עד סיכרא. ונראה בעיני דהא אין לו שיעור דמת לא חמיר כדרך המלך לפרוץ בניין להפסיד ממון אחרים אלא להלך על גבי תבואה ולא יטו ימין ושמאל. א"נ במוכר דרך הקבר לחבירו ללכת דרך שדהו מיירי דמסתמא אין לו שיעור אלא כל מלוי המת יעברו שם ועיקר: **המעמד.** בגמרא [ק:] מפרש: **דייני צפורי.** לא אתפרש: **בית ארבעה קבין.** ברבוע לא ולמד משאתים בחצר המשכן דהוי מאה על חמשים נמצא בית סאה חמשים על חמשים והסאה ששה קבין נמצא בית ארבעת קבין שלש ושלשים אמות ושני טפחים רוחב על כ' אורך וכריבוע מ' אמות וד' טפחים וג' אצבעות [א] ומעט יותר[י]): **גמ' אמאי שלו לא הגיעו.** כלומר למה לא תקינו לו חכמים שיהא לו רשות לתת להן דרך מן הצד בעל כרחן שהרי אין מפסידין כלום דכגון זה כופין על מדת סדום והלכך יהא הדרך שלהן קנוי לו לגמרי שאם ירצו לעבור בהאי דרך שלקח לעצמו והוא אינו יכול להעמיד רבים בדין: **לינקוט פורא.** מקל או רחת שקורין פורק"א וליתיב בההוא דרך להכות את כל מי שירצה לעבור וליעביד דינא לנפשיה מאחר דאית ליה פסידא במה שעוברין בתוך שדהו. והמקשה סבר דכיון דקתני מה שנתן נתן בדין עשה מה שעשה ודרכם קנוי לו והאי דקתני לא הגיעו היינו משום דרגילין בני רשות הרבים לעבור בכאן והוא לא יוכל למנען דלא עביד איניש דינא לנפשיה: **ש"מ דלא עביד כו'.** בתמיה והאנן קיימא לן בבבא קמא בהמניח [כז:] דכולי עלמא סברי עביד איניש דינא לנפשיה במקום דאיכא פסידא: **גזירה שמא יתן כו'.** כלומר לעולם עביד איניש דינא לנפשיה אבל הכא מן הדין אנו אומרים דשלו לא הגיעו שכך תקנו חכמים דלא ליהוי דידיה אפילו היכא דנתן להם דרך ישר כשלהן דזימנין דאתי למיתב להו דרך עקלתון והם לא יתנו אל לבם דקדירא דשותפי לא חמימא ולא קרירא (לעיל כד:) וחשו חכמים לתקנתא דרבים טובא. ולקמיה [ק.] פריך אם כן אמאי מה שנתן נתן דכיון דלא עשה ולא כלום מקח טעות הוא ויחזירו דרך שלו: **רב משרשיא משמיה דרבא אמר.** היכא דנתן להם דרך ישר אמרינן שלו הגיעו ולינקוט פורא וליתיב דלא גזרינן שמא יתן להם דרך עקלתון אבל הכא במאי עסקינן שהדבר ידוע שנתן להם דרך עקלתון ולכך לא הגיעו וגם שלו הפסיד כדמפרש לקמן:

רב

נותן לו שתי אמות לתוכה. לפי ספרים דגרסי ואמה יש לפרש ב' אמות לתוכה היינו להרחיב אמת המים שתהא רחבה שתי אמות ומה שהיא קרויה אמה משום דעומקה אמה: **ואמה** מכאן ואמה מכאן כו'. אמה לאו היינו ניגרא דניגרא משמע בהמקבל (ב"מ דף קו:) דבעינן ד' אמות ועוד דהכא קאמר דלמ"ד נוטען ולמ"ד זורען והתם פ"ה דאין זורעין אותן אלא ניגרא היינו יאור כדפ"ה לעיל בפרק קמא (דף יג. ושם) וגדול יותר שכל בני הבקעה משקין ממנו שדות וצריך ארבע אמות: **שמע** מינה דלא עביד איניש דינא לנפשיה. לפי זה בחנם נקט במתני' שהיתה עוברת דרך הרבים תוך שדהו ונתן להם כו' דאפילו נטלו לו בחנם נמי כיון דלא עביד אינש דינא לנפשיה:

כגון

עין משפט נר מצוה

סז א מיי' פ"ו מהל' שכנים הל' יג טוש"ע ח"מ סי' קסט סעיף א:
סח ב מיי' שם הל' יד טוש"ע שם סעיף ג:
סט ג ד מיי' פכ"א מהל' מכירה הל' ז טוש"ע ח"מ סי' רו סעיף א:
ע ה ו מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף ג:
עא ז ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
עב ט מיי' פ"ג מהל' נזקי ממון הל' ח סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שצו:
עג י מיי' (פכ"א מהל' מכירה הל' ט) ופ"ג מהל' מתנות עניים הל' ג' סמג עשין קצ (טוש"ע ח"מ סי' רז סעיף ד):
עד כ מיי' פכ"א מהל' מכירה הל' ט ופ"ג מהל' מ"ע הלכה ג ופ"ג מהל' נזקי ממון הל' כו טוש"ע ח"מ סי' רז ס"ז:
עה ל מיי' פכ"א מהל' מכירה הלכה י ועיין בהשגות ופ"ה מהל' מלכים הלכה ג (טוש"ע שם):
עו מ מיי' פכ"א מהל' מכירה הלכה י:
עז נ מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם:

◆

רבינו גרשום

חשד אשתו. שאלמלא היה עושה לו פותחת יחשוד לאשתו מבעל הבור אבל עכשיו שיש לו פותחת ובעל הבית עשה הפותחת לא יכנס שם אלא אם כן יהיה שם בעל הבית: פים' ואינו מכניס לתוכה תגרים. משום שלא יפסיד לאידך ירקותו בדריסת רגליהם: ולא יכנס בתוכה לילך לשדה אחרת. כי אם לגינתו בלבד: והחיצון. אם רוצה הוא זורע את הדרך. אע"פ שיש לזה דריסת רגלים עליו ונוטל מה שישתייר שלא נדרס: נתנו לו. בית דין: דרך מן הצד. לסוף גינתו של זה בסמוך לכותל מדעת שניהן כיון שלדעת שניהן נתנו לו ליכנס לגינתו נכנס בשעה כו': אמר רב יהודה אמר שמואל. האומר לחבירו מקום אמת המים אני מוכר לך כדי להשקות ממנו בית השלחין נותן לו ב' אמות לתוכה של אמת המים. כלומר שיהא ב' אמות רחב: ואמה מיכן ואמה מיכן. נותן לו מן השדה לצורך אגפי' כלומר לגידודי' שלא יצא לחוץ ויעשה מהן גידודין גבוהין אמה: בית הקילון. שעוברת בחצר שרוחצין לשם כלי הבית ואינו גדול כל כך נותן לו כו' והוא כמדת חצי אמת השלחין: בעל השדה זורען. לפי כי שלו הן שלא מכרן לו כי אם לתשמיש גידודין: בעל השדה נוטען. לפי שאין נטיעת אילן מזיק למים כזריעה משום דזרעים מחלחלי חלחולי, מחלידין ומעלין עפר לתוכה עד שמקלקלין המים אבל נטיעה הולכת כדרכה ולא מזקת: שכלו אגפיה. שנפלו: מתקנה מאותו שדה. שמכרו לו לפי כי לשם כך ניתן לו אגפיה שאם נפלו ישטול בקרקע ומתקן לה אגפיה: ונימא ליה. בעל השדה: מיא דידך אשפילו לארעך. כלומר לא נפלו לתוך שדי כי אם מים שלך ממש אכלו הקרקע והשפילו הגידודין לתוך המים ואין לך משדי לתקן: אלא אמר רב פפא. לאו היינו טעמא הוא [א] דכי ורייא אלא על מנת כן קיבל עליו בעל השדה:

מסורת הש"ס

א) לעיל פב., ב) נ"ז שם, ג) ב"ק כח., ד) [שבת נט.], ה) סנהדרין כ: ו) ב"ק שם, ז) פי' סכנה, ערוך, ח) כפ"א נוסף: לו, ט) כפ"א ליתא חוקה, י) [פי' רש"ל].

◆

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה בית ד' קבין וכו' וד' טפחים ושלש אצבעות וג' רבעי אצבעות ומשהו והמשהו פחות מאחת מכ' ברוחב אצבע הס"ד:

◆

לעזי רש"י

פורק"א [פירק"א]. קלשון.

◆

מוסף רש"י

לינקוט פזרא וליתיב. יקח מקל וישב על דרך הראשון דשלו הוא, דהא אמרת מה שנתן נתן אלמא חילוף מעליא הוי (ב"ק כח.). דרך עקלתון. דלאו דינא הוא (שם.).

◆

רבינו גרשום (המשך)

שאם כלו אגפיים מתקנן משדהו: פים' נטלה. מבני רה"ר: ונתן להם דרך אחרת מן הצד מה שנתן נתן. דחילופין הן ואינו יכול לחזור בו: ושלו לא הגיעו. כלומר אותו דרך שרצה לקנות לא הגיעו לפי שהוא יכול ליתן ולזכות לכל בני רה"ר ולאותן שאין בפניו אבל אין אחר יכול להחליף ולמכור חלק של אותן שאינו בפניהו: אמאי לא הגיעו. הואיל שנתן להם דרך שהוא יפה כמו הראשון: לינקוט פנרא וליתב. כלומר יקח מפצי בידו וישב באותו דרך שקנה וכל מי שירצה לעבור במה שקנה יכהו וימנעהו: מדלא מצי למיעבד הכי ש"מ לא עביד אינש דינא לנפשיה. כלומר אין אדם רשאי לעשות דין לעצמו מן האחרים אפי' במקום שיש לו הפסד כמו כאן שיש לו הפסד דמה שנתן נתן ושלו לא הגיעו. ותיובתא למאן דמוקים בבבא קמא דמאן דאית ליה היכא דליכא פסידא דלא עביד אינש דינא לנפשיה אפי' הכי מודי דהיכא דאיכא פסידא כגון הכא דדרסי אינשי בשדהו דודאי עביד אינש דינא לנפשיה ולינקוט פנרא וליתב: אמר רב זביד לעולם במקום דאיכא פסידא עביד איניש דינא לנפשיה והכא טעמא מאי (לאו) משום דלא בדינא קאתיא לידיה כשנתן

א) נ"ל לאו היינו טעמא דמילתא אלא על מנת כן.